

วารสารวิชาการ

ศิลปวัฒนธรรมอีสาน

สภาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย
กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปีที่ ๓
ฉบับที่

๑

(มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๕)

ศิลปวัฒนธรรม

อีสาน

Journal of Isan Arts and Culture

ISSN : ๒๖๔๗-๖๔๖๓

ภาพประกอบ :

www.teen.mthai.com

www.thaigoodview.com/library/contest2553

www.thaigoodview.com : อาจารย์ดำ

สัตย์วาจาสีดาจันทะแจ่ม

SatwajaSidachantajam

ปญฺชรัศมี วรก้องกิจไพศาล^๑
ศุทธีณี สมศรี^๒

Puncharat Worakongkitphaisan
Soottinee Somsri

^๑ อาจารย์ผู้วิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาศิลปการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุดรธานี

^๒ อาจารย์ผู้วิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาศิลปการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุดรธานี

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์การแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้าน ชุดสัตว์จากสี่ดาจันทะแจ่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของเรื่องรามเกียรติ์ ตอน สี่ดาลุยไฟ จากแรงบันดาลใจ บทบาทของสตรีเพศในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนสี่ดาลุยไฟ ที่ปรากฏในตอนสุดท้ายของบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ซึ่งมีเนื้อหากล่าวไว้ว่าเมื่อพระรามเสร็จศึกสงครามกับทศกัณฐ์ก็รับนางสีดากลับ กรุงอโยธยา แต่ด้วยเหตุนางสีดาอยู่กรุงลงกามาเป็นเวลานาน จึงเกรงว่าจะเป็นข้อครหาของไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ ที่เกิดข้อสงสัยในความบริสุทธิ์ของนางสีดา เมื่อนางสีดาเสด็จมาถึงพลับพลาที่ประทับของพระราม เห็นว่าพระสวามีไม่เสร็จลงมาจับจึงประทับลงและตรัสว่าตั้งแต่ที่ทศกัณฐ์ลักเอาตัวมานั้นหาได้มีความสุขแม้สักวัน ต้องทนทุกข์แล้วอับอายอยู่ทุกวัน ข้าจะขอพิสูจน์ด้วยการลุยไฟ หากนางมีมลทินขอให้ไฟไหม้กายนาง หากนางบริสุทธิ์ขอให้ไฟไม่สามารถต้องกายนาง นางสีดาว่าแล้วก็ทูลให้พระรามแผลงศรเรียกประชุมเทพและเทวดา เพื่อมาเป็นพยานในพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนางสีดา ด้วยความสัตย์จริงในความบริสุทธิ์ของนางสีดา เกิดอัศจรรย์มีดอกบัวทิพย์มารองรับทุกอย่างก้าวตลอดการลุยไฟ พระรามก็เห็นถึงความบริสุทธิ์ของนางสีดา จึงเชิญนางขึ้นมา นั่งร่วมพระแท่นที่ประทับในพลับพลา เหล่าเทวดานางฟ้าจึงจับระบำรำฟ้อนถวายพระพรด้วยความปิติโสมนัส

ผู้วิจัยได้ศึกษาการฟ้อนอีสานเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และเป็นแนวคิดสำคัญในการประดิษฐ์ ทำรำเป็นเอกลักษณ์ของผลงานและผู้สร้างสรรค์ได้นำข้อมูลทั้งหมดนำเสนอเป็นรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์โดยใช้นักแสดงทั้งหมด ๒๘ คน ชาย ๑๙ หญิง ๙ คน การแต่งกายผู้วิจัยได้แนวคิดและแรงบันดาลใจจากฮูปแต้มอีสาน ในลิมวัดป่าบ้านยางและวัดป่าเลยไธย จังหวัดมหาสารคาม เพลงที่ใช้ในการแสดงดนตรีพื้นบ้านอีสานมีจังหวะช้าไปเร็ว รูปแบบการแสดงสื่อให้เห็นถึง การถวายสัตย์อธิษฐานขอลุยไฟของนางสีดา และเทวดานางฟ้าจับระบำรำฟ้อนยินดีต่อความบริสุทธิ์ของนางสีดาการแสดงแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ พระรามเสด็จสู่พลับพลา พร้อมขบวนนางสีดาจันทะแจ่ม เสด็จมาเข้าเฝ้า

ช่วงที่ ๒ การถวายสัตย์และทำพิธีลุยไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนางสีดาจันทะแจ่ม

ช่วงที่ ๓ เหล่าเทวดานางฟ้าจับระบำรำฟ้อนด้วยความปิติโสมนัส

การแสดงมีกระบวนแม่ท่าทั้งหมด ๑๐๖ ท่า ๑๑ แถว ใช้รูปแบบหน้ากระดาน แถวลับหว่าง แถวเฉียง กำหนด ๔ ทิศ ตามรูปแบบเวที ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวนี้เป็นเอกลักษณ์ของการแสดงชุดสัตว์จากสี่ดาจันทะแจ่ม เพื่อเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ทรงคุณค่าต่องานศิลปะการแสดงในโอกาสต่อไป

คำสำคัญ ๑.รามเกียรติ์ ๒.สัตว์จาก ๓.นางสีดาจันทะแจ่ม

Abstract

The purpose of performance creation in folk dance style named “Sathhawaja Sidachatajam” was to study the historical of Ramayana in Sida Lui Fai (fire walking) episode. The inspiration of woman role in Ramayana plot from Sida Lui Fai episode which appeared in the last chapter of king Rama II literary, it was written that Phra Ram took Sida to Ayothaya after the battle with Thossakhan, but because of Sida has lived in Lanka kingdom with long period, therefore, it would be scandal in people who might be doubt to Sida’s purity. The time that Sida appeared at Phra Ram’s pavilion and found that her husband did not appear, then she sat down and said “since Thossakhan abducted her, she had never been happy, every day feel shame, and she would like to do Lui Fai (fire walking), then if she was guilty, her body would burned by fire, but if she was an innocent, fire cannot burn her body.” After her words, she told Phra Ram shoot the arrow to call angles to be witnesses and prove her purity. Because of her honesty and purity then the miracle appeared there are magic lotus served her in each step of Lui Fai. Phra Ram saw her purity then invited her to sit with him at the throne in the pavilion. The angles danced for them with happiness.

The researcher had studied Isaan dance to apply for analysis and as an important concept to create dance patter which was work identity and the creator would adapt all data presented as creative folk dance by 28 actors which were 19 men and 9 women. The performance music rhythm ran from slow to fast, the concept of the performance showed taking oath of allegiance by Lui Fai which belong to Sida, and angles danced to celebrate Sida’s purity. This performance was divided into 3 parts.

Part 1 Phra Ram went to pavilion while Sidachantajam Parade meeting him

Part 2 Taking oath of allegiance by Lui Fai to prove Sidachantajam purity

Part 3 The angles dance with happiness

There are 106 performance postures, 11 rows, and apply front line pattern, shuffle row pattern and oblique rows by defining to 4 directions belong to the stage shape. These all mention were the performance’s identity of “Sathhawaja Sidachatajam” as a creative performance that valuable to arts performance in the next occasion.

Keywords: Ramayana, Satwaja, Sidachantajam

ลัทธิวาทศาสตร์จิตแจ่ม

บุญศรีศรี วรก้องกิจไพศาล^๑

ศุทธิณี สมศรี^๒

๑. บทนำ

รามเกียรติ์ เป็นวรรณคดีที่มีความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตไทย ปรากฏเป็นชื่อบ้านนามเมือง มงคลนามหรือมีอิทธิพลสอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ซึ่งผู้สร้างสรรค์ เห็นภาพพจน์จากตัวอักษรและเสพวรรณรสความไพเราะของบทกลอน โดยกวีมุ่งเน้นแต่งขึ้นเพื่อใช้ในการแสดงละครรำทั้งในแบบฉบับชาวบ้าน และเป็นบทพระราชนิพนธ์ของกษัตริย์กรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยต่างๆ ปรากฏในบทละครมากมายหลายตอนที่ทั้งความไพเราะ งดงาม เชิดชู สดุดี คุณงามความดี ของตัวละครต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรม อาทิ เช่น ตอนสีดาลุยไฟ

บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนสีดาลุยไฟ เป็นเรื่องราวที่ปรากฏในตอนท้ายของบทพระราชนิพนธ์ล้านเกล้ารัชกาลที่ ๒ ซึ่งมีเนื้อหากล่าวไว้ว่า พระรามเสร็จศึกสงครามกับทศกัณฐ์แล้วก็ดีใจมากที่ได้พบนางสีดาแต่ด้วยเหตุที่นางสีดาไปอยู่กรุงลงกาเป็นเวลานาน จึงเกรงว่าจะเป็นคำครหาของไพร่ฟ้าประชาราษฎ์ที่เกิดข้อสงสัยในความบริสุทธิ์ของนางสีดา เห็นพระสวามีไม่เสด็จลงมารับจึงประทับลงและตรัสว่าตั้งแต่ที่ทศกัณฐ์ลักเอาตัวมานั้น หาได้มีความสุขแม้สักวัน ต้องทนทุกข์แล้วอับอายอยู่ทุกวัน ส่วนในข้อครหาที่ว่าตัวขำบริสุทธิ์นั้น ข้าจะขอตั้งสัจจะอธิฐานต่อเทวดา ทั้งแม่คงคาแม่พระธรณี ทั้งเทพพระเพลิง มาเป็นพยานยืนยันความบริสุทธิ์ให้ตัวนางสีดาว่าแล้วก็ทูลให้พระรามแผลงศรเรียกประชุมเทพและเทวดา เพื่อมาเป็นพยานในพิสุจน์ความบริสุทธิ์ของนางสีดาด้วยการลุยไฟ ด้วยความสัตย์จริงในความบริสุทธิ์ของนางสีดา ให้เกิดอัศจรรย์มีดอกบัวทิพย์มารองรับทุกอย่างก้าวตลอดการลุยไฟ พระอินทร์จึงได้เป่าสังข์แล้วประกาศถึงความบริสุทธิ์ของนางสีดา นางจึงเสด็จออกจากกองเพลิงแล้วเข้าเฝ้ากราบทูลถวายบังคม พระรามก็เห็นถึงความบริสุทธิ์ของนางสีดาว่าบริสุทธิ์จริงจึงเชิญนางขึ้นมานั่งร่วมพระแท่นที่ประทับในพลับพลา เหล่าเทวดานางฟ้าจึงจับระบำรำฟ้อนแข่งซ้องสาธุการด้วยความปิติโสมนัส (สุวิทย์ พวงสุวรรณ ๒๕๔๑:๓๑)

จากข้อมูลข้างต้น คณะผู้สร้างสรรค์จึงเกิดแนวคิดที่จะศึกษาบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนสีดาลุยไฟ พบว่าบทบาทของสตรีเพศ ตัวละครนางสีดา ที่ปรากฏอยู่ในบทละครเป็นหญิงที่มีจิตใจกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว ซื่อสัตย์ต่อความรักและจงรักภักดีต่อพระสวามีสมกับเป็นมหารानीของแผ่นดิน คณะผู้สร้างสรรค์จึงเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานโดยการศึกษา วิเคราะห์ และตีความหมายจากเค้าโครงบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนสีดาลุยไฟ มาสร้างสรรค์และถ่ายทอดในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ชุดลัทธิวาทศาสตร์จิตแจ่ม

^๑ อาจารย์ผู้วิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

^๒ อาจารย์ผู้วิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

๒.วัตถุประสงค์ในงานวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความเป็นมาเรื่องรามเกียรติ์ ตอน สีดาลุยไฟ
๒. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุดสัปดาห์วาจาสดาจันทร์แจ่ม

๓.ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑. ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของเรื่องรามเกียรติ์ ตอนสีดาลุยไฟ
๒. ได้ทราบถึงบทบาทของสตรีเพศที่มีความกล้าหาญ เรื่องรามเกียรติ์ ตอนสีดาลุยไฟ
๓. เป็นการสร้างสรรค์เชิงอนุรักษ์ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้ผู้ที่สนใจ เรื่องสีดาลุยไฟ มาทำการศึกษา

๔.ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเค้าโครงเรื่องรามเกียรติ์ ตอนสีดาลุยไฟ ในบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่๒ มาเป็นแนวคิดในการศึกษาเพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ชุดสัปดาห์วาจาสดาจันทร์แจ่ม

๕.กรอบแนวคิดการวิจัย

เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเรื่องรามเกียรติ์ ตอน สีดาลุยไฟ

- ประวัติความเป็นมาเรื่องรามเกียรติ์ ตอน สีดาลุยไฟ
- บทบาทของสตรีเพศในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนสีดาลุยไฟ

เพื่อสร้างสรรค์ผลงานการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุด สัปดาห์วาจาสดาจันทร์แจ่ม

- ลักษณะการฟ้อนพื้นบ้านอีสานแบบสร้างสรรค์
- นาฏยประดิษฐ์ท่ามือและท่าเท้าของการฟ้อนพื้นบ้านอีสาน
- แนวคิดในการประดิษฐ์กระบวนท่าฟ้อน ชุด สัปดาห์วาจาสดาจันทร์แจ่ม

วิจัยเชิงคุณภาพ

- สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกำหนดวัตถุประสงค์โดยผ่านผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องในการใช้ภาษาและครอบคลุมเนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์

- ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ทั้งที่เป็นตำราบทความ วิทยานิพนธ์ ศิลปนิพนธ์ จากห้องสมุดต่างๆ หอสมุดต่างๆ

- บันทึกรายงานการวิจัย ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ ตีความ และสรุปผลการวิจัยด้วยการพรรณานาความ (Content Analysis)

- สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัย

๖.ระเบียบวิธีวิจัย

๔.๑ รูปแบบการดำเนินงานวิจัย

๔.๑.๑ งานวิจัยเชิงสร้างสรรค์

๔.๑.๒ งานวิจัยเชิงคุณภาพ

๔.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๔.๒.๑ การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร

๔.๒.๒ การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง

๔.๓ ขั้นตอนการปฏิบัติการวิจัย

๔.๔ ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

๔.๕ นำเสนอเป็นเอกสารเชิงวิชาการ การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์พื้นบ้าน

๗.สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน ชุดสัตย์วาจาเสียดาจนทะแจ่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นความกล้าหาญของผู้หญิงที่มีความจงรักภักดีต่อพระสวามี และนำมาถ่ายทอดออกมาในรูปแบบการแสดงของนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ซึ่งผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ศึกษาค้นคว้า และดำเนินตั้งแต่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ ถึงวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔

การวิจัยในครั้งนี้ผู้สร้างสรรค์ ผลงานเก็บเกี่ยวข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความ ที่ได้จากห้องสมุดต่างๆ เกี่ยวกับบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๒ และพระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระเจ้าองค์บุตรีตรีฯ โดยหยิบยกเค้าโครงเรื่อง รามเกียรติ์ และบทบาทของผู้หญิงที่มีความกล้าหาญต่อพระสวามี โดยการขอลุยไฟต่อหน้าพระพักตร์ พระรามเพื่อพิสูจน์ความรักที่บริสุทธิ์ของนางสีดา การถวายคำสัตย์ขอลุยไฟว่า หากตัวข้าไม่บริสุทธิ์ให้กายข้ามอดไหม้ไปกับเปลวไฟ และหากตัวข้าบริสุทธิ์ให้เปลวไฟไม่สามารถถูกตัวข้า และนางสีดา จันทะแจ่มที่มีความบริสุทธิ์ เวลาขณะลุยไฟก็เกิดมีดอกบัวพุดมารองรับพระบาทของนางสีดา เหล่าเทวดานางฟ้าจันระบำรำฟ้อนถวายพระพรแก่ทั้ง ๓ กษัตริย์

ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงได้เกิดแรงบันดาลใจจัดทำการแสดงชุด สัตย์วาจาเสียดาจนทะแจ่ม เป็นการประดิษฐ์ท่าทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ โดยสื่อให้เห็นนางสีดาจันทะแจ่มที่มีความจงรักภักดีต่อพระสวามี

การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การประดิษฐ์ท่ารำเพื่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ จะต้องมีการระบวนการในการประดิษฐ์อย่างเป็นขั้นตอน เนื่องจากผู้สร้างสรรค์ผลงานได้นำเสนอผลงานในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงต้องมีแนวคิดเกี่ยวกับการฟ้อนอีสาน เพื่อนำมาประดิษฐ์ท่ารำ การฟ้อนอีสานที่มีลักษณะเด่นคือ การจับนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ไม่จรดกัน การพรมนิ้ว การม้วนมือ ผู้ฟ้อนจะวาดลวดลายพิเศษเฉพาะตัวเมื่อมีโอกาส โดยปกติแล้วผู้สร้างสรรค์

ผลงานมีวิถีทางในการออกแบบทำร้ายแตกต่างกันไปจะสามารถประดิษฐ์ได้ช้าหรือเร็วขึ้นนั้นย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้เคยปฏิบัติ อีกทั้งยังต้องอาศัยแรงบันดาลใจจากสิ่งที่ได้เห็นผสมผสานกับจินตนาการของตนเอง จนกลายเป็นผลงานสร้างสรรค์ชิ้นใหม่

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานให้เข้าใจในเนื้อหา พบว่าจะต้องศึกษาประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์พื้นบ้านให้ชัดเจน โดยจะต้องศึกษาร่วมกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง แนวคิดและการประดิษฐ์ทำร้าย ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงได้ศึกษารูปแบบการแสดงของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อมาปรับใช้ในการแสดง ไม่ว่าจะเป็นการแปรแถวและแนวคิดที่ใช้ประดิษฐ์ แล้วนำเอาข้อมูลที่ศึกษามาเรียบเรียงจัดทำเป็นรูปเล่ม ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

ผู้สร้างสรรค์ผลงานมีวิธีการศึกษาค้นคว้าและดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยการใช้การเก็บข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย การลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบว่า ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้ให้ข้อมูล ในรูปแบบ แนวคิด บทบาทความสำคัญละวิถีความเป็นอยู่ใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์กระบวนการคิด ประสบการณ์ งานนาฏศิลป์ประดิษฐ์ในแต่ละช่วงของการแสดง และยังได้ลงพื้นที่เกี่ยวกับวิจัยที่สมบูรณ์แบบละเอียดมากขึ้น เพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้มีความสมบูรณ์แบบตรงตามวัตถุประสงค์ ด้วยวิธีการดำเนินงานที่เป็นระบบ ทำให้ผู้สร้างสรรค์ สามารถถ่ายทอดความคิดจินตนาการ ประสบการณ์ ผ่านชุดการแสดงสู่ท่านผู้ชมได้อย่างเต็มที่

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ พบว่า ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้นำเค้าโครงรามเกียรติ์ มาประดิษฐ์เป็นทำร้ายนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ เรียบเรียงทำร้ายตามเนื้อเรื่องและลักษณะกิริยาของตัวละคร โดยใช้นักแสดงทั้งหมด ๒๘ คน นักแสดงชาย ๑๙ คน นักแสดงหญิง ๙ คน

การแต่งกายของนักแสดง ผู้วิจัยได้แนวคิดและแรงบันดาลใจการแต่งกายจากฮูปแต้มอีสาน ในสิมวัดป่าบ้านยางและวัดป่าเลยไทย์ จังหวัดมหาสารคาม โดยแต่งกายดังนี้

๑. พระรามและพระลักษมณ์แต่งยืนเครื่อง ฉบับอีสาน เครื่องประดับยศกษัตริย์
๒. นางสีดาจิตตะแจ่ม นุ่งผ้าปุมอีสาน และหมสไบ เครื่องประดับยศกษัตริย์
๓. เทวดา ฉบับอีสาน ทรงเครื่องประดับทอง สวมยอด
๔. นางฟ้า นุ่งผ้าปุมอีสาน สวมเกาเขากหมสไบยาว ทรงเครื่องประดับทอง สวมยอด
๕. นางสนม นุ่งผ้าถุงยาวอีสาน หมสไบ
๖. บังสุร้ายและสัปทน นุ่งเตี่ยวสั้นอีสาน ผ้าพาดไหล่ ผ้ามัดเอว
๗. ขบวนเสลี่ยง นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอกยาว ผ้ามัดเอว

๑. พระราม แต่งกายเลียนแบบเครื่องทรงของกษัตริย์ลาว โดยให้พระรามแต่งสีเขียว ตามลักษณะของวรรณคดี

ภาพที่ ๑ การแต่งกายพระราม
ที่มา : คณะผู้วิจัย

๒. พระลักษมณ์ แต่งกายเลียนแบบเครื่องทรงของกษัตริย์ลาว โดยให้พระลักษมณ์แต่งสีเหลือง ตามลักษณะของวรรณคดี

ภาพที่ ๒ การแต่งกายพระลักษมณ์
ที่มา : คณะผู้วิจัย

๓. นางสดาจันทะแจ่ม แต่งกายเลียนแบบฮูปแต้ม ที่ปรากฏอยู่ในสิมอีสาน (โบสถ์) ที่ วัดป่าเลไลย์. ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ ๓ การแต่งกายนางสดาจันทะแจ่ม
ที่มา : คณะผู้วิจัย

๔. เทวดา แต่งกายแบบตัวพระ สวมยอดซึ่งเลียนแบบฮูปแต้ม ที่ปรากฏอยู่ในสิมอีสาน (โบสถ์) ที่ วัดป่าเลไลย์. ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ ๔ การแต่งเทวดา
ที่มา : คณะผู้วิจัย

๕. นางฟ้า แต่งกายแบบตัวนาง สวมยอตซึ่งเลียนแบบชูปแต่้ม ที่ปรากฏอยู่ในลิมอีสาน (โบสถ์) ที่ วัดป่าเลไลย์. ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ ๕ การแต่งกายนางฟ้า
ที่มา : คณะผู้วิจัย

๖. นางสนม แต่งกายแบบตัวนาง ไม่สวมยอต ซึ่งเลียนแบบชูปแต่้ม ที่ปรากฏอยู่ในลิมอีสาน (โบสถ์) ที่ วัดป่าบ้านยาง ตำบลยาง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ ๖ การแต่งกายนางสนม
ที่มา : คณะผู้วิจัย

๗. ขบวนเสลี่ยงบุษบก นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอก ผ้าคาดเอว

ภาพที่ ๗ การแต่งกายขบวนบุษบก
ที่มา : คณะผู้วิจัย

๘. บังสุรายและสัปทน ผ้าโจง ผ้าพันเอว ผ้าคลุมไหล่

ภาพที่ ๘ การแต่งกายชุดสัปทนและบังสุราย
ที่มา : คณะผู้วิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

การสร้างสรรคผลงานทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุดสตั๊ดจากาสดาจันทะแจ่ม ผู้วิจัยได้ศึกษาเค้าโครงการเกียรติ และบทพระราชนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระเจ้าองค์บุตรตรี เรื่องรามเกียรติ์ ตอนสีดาลุยไฟ เพื่อนำให้ทุกคนเล็งเห็นจึงได้มาประดิษฐ์เป็นทำรำนานาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน

จากการแสดงผลงานสร้างสรรค์ ชุด สตั๊ดจากาสดาจันทะแจ่ม ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้นำเอาความสำคัญของเค้าโครงการเกียรติ และบทบาทของสตรีที่มีความกล้าหาญ เพื่อนำให้ทุกคนเล็งเห็น จึงได้มาประดิษฐ์เป็นทำรำนานาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ การคัดเลือกนักแสดงชุด สตั๊ดจากาสดาจันทะแจ่ม ใช้นักแสดงทั้งหมด ๒๘ คน นักแสดงชาย ๑๙ คน และนักแสดงหญิง ๙ คน

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง เป็นเพลงดนตรีพื้นบ้าน ที่มีจังหวะดนตรีเริ่มจากช้าไปจนถึงจังหวะเร็ว รูปแบบการแสดงสื่อให้เห็นพระรามเสด็จออกปลับปลาพร้อมขบวนนางสีดาจันทะแจ่ม มาเข้าเฝ้า ถวายคำสัตย์ขอลุยไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน และการเสพลองยินดีปรีดาของเหล่าเทวดานางฟ้าร่วมจับระบำรำฟ้อน ถวายพระพรชัยแต่ ๓ กษัตริย์

รูปแบบการแสดงเป็นการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านจึงใช้เครื่องดนตรีอีสานเป็นหลักให้เข้าถึงอารมณ์ บทบาทของสตรีที่มีความรักต่อสามี โดยการ ถวายสัตย์อธิฐานขอลุยไฟ และเทวดาจัดระบำรำฟ้อน ดนตรีจึงมีทำนองช้าไพเราะสื่อถึงอารมณ์ของการแสดง

รูปแบบของดนตรีมีประกอบการแสดงมีดังนี้

ช่วงที่ ๑ ดนตรีเริ่มขึ้นช้า ๆ สื่อให้เห็นพระรามเสด็จสู่ปลับปลา ขบวนนางสีดา

ช่วงที่ ๒ ดนตรีเริ่มเร็วขึ้น ทำนองเทศเดินลาว สื่อให้เห็นนางสีดาลุยไฟ

ข้าสีดา นบน้อมมือ วาจาสัตย์ตั้งต่อ สวามีเนาเบื้องหน้า สีดาดีบริสุทธิ์ กายกายานาฏน่อง เป็นของ ภัสดา... ให้ข้าชุ่มเย็นๆ ถ้าปตี อักคีไฟ จงไหม้ม้วย ถวายจันสัตย์ว่า นางภักดีต่อเจ้า ว่าเยอ... ก้าวสิหย่างนี้แหล่ว เข้าเปลวเพลิงหน่ออันไกล คันตีบให้ไหม้ ความจริงได้ว่าส่อยชู....

ช่วงที่ ๓ ดนตรีระดับปานกลาง ทำนองลำพื้นแปลง สื่อให้เห็นเทวดานางฟ้าจัดระบำรำฟ้อนยินดีปรีดาต่อ ๓ กษัตริย์

เอาเด้อ... ว่าเดชะสัตย์ เดชะสัตย์อธิฐานแจ้งส่อง มันเป็นปองเดินคันศจรรย์ แท้หว่างเดิน เวนๆแจ้งปาฎิหารีย์อำไพ เกิดขึ้นในกองกุ่มอักคีเพลิงหายมอด ทุกบาทเบื้องสีดา ที่นางหย่างใส่ ไฟกะดับสูญสิ้นยินดีแท้แหล่มวล...

ฝ่ายทวยเทพเทวาสมความใสชื่น แสนปรีดาชื่นมีนบวิวารทุกเหล่า กวยแขน เต้าตุ้มโกยมาลาหวานใส่ ถวายพระพรนางเจ้าสำแดงแจ้งแม่นตี นารีฟ้าบำเทิงละสายสมร แอนระบำรำฟ้อนนรทัยใสชื่น...เทวาราชบาทเบื้อง สุนทรกันดาชดชื่น สวรรค์เมืองครีกครื้น ขึ้นแท้แม่นฤทัย ฝ่ายนาฏเจ้า นวลนางแม่นสีดา สัจจากวมวจี ว่าชู่ใสสัตย์แท้...

ทิศทางในการแสดง ในเรื่องของกระบวนการท่าระบำกำหนดใช้แปรแถวเพื่อปรับเปลี่ยนสายตาท่านผู้ชมเพื่อดึงดูดความสนใจให้การแสดง โดยยึดคำร้องเป็นหลักในกระบวนการแปรแถว เช่น ผู้แสดงจัดกลุ่มอยู่กลางเวทีเมื่อเริ่มการแสดง แล้วปฏิบัติท่าระบำในกระบวนการท่าต่อไป ผู้วิจัยได้กำหนดทิศทางการแสดง จำนวน ๔ ทิศทางได้แก่ ทิศทางที่ ๑ ด้านหน้าเวที ทิศทางที่ ๒ ด้านซ้ายของเวที ทิศทางที่ ๓ ด้านหลังเวที ทิศทางที่ ๔ ด้านขวา

การคิดประดิษฐ์ทำนาฏศิลป์การแสดง ชุดสัตย์วาจาเสียดาจันทร์แจ่ม ได้แนวความคิดจากการประดิษฐ์สร้างสรรค์ ท่ารำ คือ คิดค้นกระบวนการท่ารำขึ้นใหม่ โดยคำนึงถึงการสื่อเรื่องราวของการแสดงผ่านกระบวนการทางด้านนาฏศิลป์เพื่อให้เกิดเป็นงานสร้างสรรค์ที่มีความแปลกใหม่และความเหมาะสมของการนำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ

การแสดงผลงานสร้างสรรค์ ชุด สัตย์วาจาเสียดาจันทร์แจ่ม ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้นำเอาความสำคัญของเค้าโครงรามเกียรติ์ และบทบาทของสตรีที่มีความกล้าหาญ เพื่อนำให้ทุกคนเล็งเห็นจึงได้มาประดิษฐ์เป็นท่ารำนาฏศิลป์ ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ โดยแบ่งการแสดงออกเป็น ๓ ช่วงดังนี้

- ช่วงที่ ๑ พระรามนั่งพลับพลา พร้อมขบวนนางเสียดาจันทร์แจ่มมาเข้าเฝ้า ผู้วิจัยได้ประดิษฐ์ท่า ๔๒ ท่า ๓ แถว
- ช่วงที่ ๒ ถวายสัตย์การทำพิธีลุยไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนางเสียดาจันทร์แจ่ม ผู้วิจัยได้ประดิษฐ์ท่า ๙ ท่า ๒ แถว
- ช่วงที่ ๓ การเสพสะลองยินดีปรีดาของเหล่าเทวดานางฟ้า ร่วมกันจับระบำรำฟ้อน ถวายพระพรให้แก่ ๓ กษัตริย์ ผู้วิจัยได้ประดิษฐ์ท่า ๕๕ ท่า ๖ แถว

การแสดงและมีแม่ท่าและกระบวนการท่าทั้งหมด ๑๐๖ ท่า ๑๑ แถว ซ้ำรูปแบบหน้ากระดานแถวสับหว่าง แถวทแยง กำหนดทิศทาง ๔ ทิศทางตามรูปแบบของเวที ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเอกลักษณ์ของการแสดง ชุด สัตย์วาจาเสียดาจันทร์แจ่ม ที่สร้างความแปลกใหม่ ให้กับผู้ชมและทรงคุณค่าต่องานศิลปะการแสดงในโอกาสต่อไป

๘. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านชุด สัตย์วาจาเสียดาจันทร์แจ่ม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

- ๑. ควรมีการทำการเปรียบเทียบวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์กับวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องพระลักพระราม ว่ามีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร
- ๒. ควรศึกษากระบวนการทำนาฏศิลป์ ภาษาท่า ท่าด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านและสอบถามผู้เชี่ยวชาญ

๙. บรรณานุกรม

- นิดดา หงษ์วิวัฒน์ (๒๕๐๘) **โครงการเรื่องรามเกียรติ์** พิมพ์ครั้งที่ ๑ แพร์พิทยา ๗๑๖-๗๑๘ วังบูรพา พระนคร.
สุวิทย์ พวงสุวรรณ (๒๕๔๕). **เล่าเรื่องรามเกียรติ์จากจิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียง
วัดพระศรีรัตน ศาสตาราม** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดดเพื่อเด็ก.
- บุญวดี มนตรีกุล ณ อยุทธยา (๒๕๕๙) **บทบาทสตรีในมุมมองความยุติธรรมในสังคมไทย** ปีที่ ๕
ฉบับที่ ๒ อาจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
- พจน์มัลย์ สมมรรคบุตร (๒๕๓๘) **แนวคิดประดิษฐ์ทำรำเซิ้ง** พิมพ์ครั้งที่ ๒ อุดรธานี :
สถาบันราชภัฏอุดรธานี.
- พีรพงษ์ แสนไสย (๒๕๔๖) **กฎประติษฐ์** พิมพ์ครั้งที่ ๑ มหาสารคาม : คณะ ศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
_____. (2546) **บทความวิจัยเรื่องการแสดง สี เสียง** ราชบัณฑิตยสถาน 2546,1230
มหาสารคาม : คณะ ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- _____. (2547) **สายธารแห่งการพ้อนอีสาน** พิมพ์ครั้งที่ 1 มหาสารคาม : คณะ ศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยุทธศิลป์ จุฑาวิตร (๒๕๓๙) **การพ้อนอีสาน** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมมหาบัณฑิต
สาขานาฏยประดิษฐ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วสัน จำปี,สุรเชษฐ พรมขัน และวาสนา คาสมบัตร์ (๒๕๕๙) **คณิกแก้วสีดา** ศิลปะนิพนธ์ปริญญาตรี
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
_____. (๒๕๖๓) **แนวทางสร้างสรรค์ การแสดง สี เสียง ประกอบจินตนาการ** ฉบับที่ ๑๘ ปีที่ ๓
จรรยาประชา โทธิเล,ชุตินา มณีวัฒนา นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาศิลปะการแสดง
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สยาม ภัทรานุประวัติ (๒๕๕๓) **รามเกียรติ์ เล่ม ๑-๔** พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ พระนคร
: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๘.

เว็บไซต์

- นิยม วงศ์พงษ์คำ,ขาม จาตุรงค์กุล,ณัฐพงศ์ พรหมพงศธร,กิตติสันต์ ศรีรักษา,คมสัน เหมือนชาติ,
อรวรรณ เพชรนาถ และชนิษฐา สงวนศักดิ์ (๒๕๖๐) **ภาพกิจกรรมฝาผนังชุดราม**
อีสาน สืบค้นเมื่อ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๓, จาก <https://cac.kku.ac.th/esanart/gallery.html>
กวิสรา ศิลปะสมศักดิ์ (๒๕๕๖) สืบค้นเมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๓, จาก [https://www.gotoknow.org/
posts/๕๒๐๒๐๔](https://www.gotoknow.org/posts/๕๒๐๒๐๔)
สุมิตร เทพวงศ์ (๒๕๔๘) สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๓, จาก [https://sites.google.com/
site/uunadtasinthai/](https://sites.google.com/site/uunadtasinthai/)

สัมภาษณ์

ดร.ฉวีวรรณ ดำเนิน (พันธู).(๒๕๖๔, ๕ เมษายน). ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ.๒๕๓๖ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) บ้านหนองไหลเหล็ก ตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอวังสามสีบ จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันแยกเป็น อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ) สัมภาษณ์.

ดร.พรสวรรค์ พรดอนก่อ (๒๕๖๔, ๑ มีนาคม) ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ เลขที่ ๑๑ ถนนสนามบิน ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์.

อาจารย์ศิริวรรณ แก้วเพ็งก่อ (๒๕๖๔, ๑ มีนาคม) ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ เลขที่ ๑๑ ถนนสนามบิน ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์.

ดร.ชัยณรงค์ ต้นสุข (๒๕๖๔, ๑ มีนาคม) ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด เลขที่ ๒๕ ถนนกองพลสิบ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด สัมภาษณ์.

Isan Arts and Culture

๐๑ การออกแบบลวดลายผ้าไหมทอมือ จากอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ สู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน

ทัศนีย์ นิลกฤติ
ฉัตรพร ไพโรจน์
พีรวัส อินทวิ
ศรินทิพย์ พิเศษ
บวรนคร ไพโรจน์

๐๒ ะหัดวิดน้ำโบราณ
แหล่งการเรียนรู้มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา : ทอดระหัดการก่อสร้าง
สุชาติ พิมพ์พันธ์

๐๓ ประเพณีสารท้อห้วย
บรรพบุรุษในประเทศไทย
ณัฐพงษ์ ฉายแสงประทีป
จรินทร์ พิภพประไพ

๐๔ พระธาตุพนมจำลองในอีสาน
กับสัญลักษณ์แห่งอำนาจ
สยามเก่าและสยามใหม่
เกศินี ศรีวงศ์ษา

๐๕ การดำรงอยู่ของอัตลักษณ์
ความเป็นไทยพุทธของกลุ่ม
ชาวออร์ังสยามในประเทศมาเลเซีย
: กรณิศักขา ณ วัดพุทธชยันตี กรุงเทพมหานคร
รพี ทัพภา

๐๖ การผสานความเชื่อทางศาสนา
กับการกลายเป็นสินค้าของวัด
ในสังคมไทย
: กรณิศักขา วัดบ้านสร้างเรือง
ตำบลหล่นป่าปล้อง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ
ธัญพวงศ์ สารรัตน์

๐๗ อูบแต้มสีนโชนสีมอีสาน
สู่การสร้างสรรคินาฏยศิลป์ร่วมสมัย
ชุด เส็กสีนโชน
ชัยรัช ทัพธานี
มนุศภัที เรืองเดช

๐๘ สัตย์วาจาสีดาจันทะแจ่ม
ปุณศรีศรีมี วรทองกิจไพศาล
ศุทธิณี สัมศรี